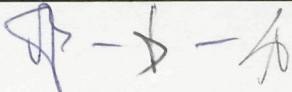

Nr 117

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

1135-318

Ampt Epe

Nr 117 – december 1996

REDAKTIE: Th. te Riele-ter Laak, Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen,
telefoon 0578-571304

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging 'Ampt Epe'

'AMPT EPE' HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

De vereniging stelt zich onder meer tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe

Lidmaatschap f 22,50 per jaar

Bestuur:

Voorzitter:	W. Terwel Apeldoornseweg 41 – 8172 EH Vaassen Telefoon 0578-571455
Sekretaresse:	Th. te Riele-ter Laak Dorpsstraat 12 – 8171 BP Vaassen Telefoon 0578-571304
Penningmeester:	W. van Putten Hoofdstraat 80 – 8162 AL Epe Telefoon 0578-613579
Leden:	M. Endendijk J. C. Kreffer

Giro: 119.40.15 ten name van penningmeester 'Ampt Epe'
I.S.S.N. nr 0166-2023

Herrie om de beken (2)

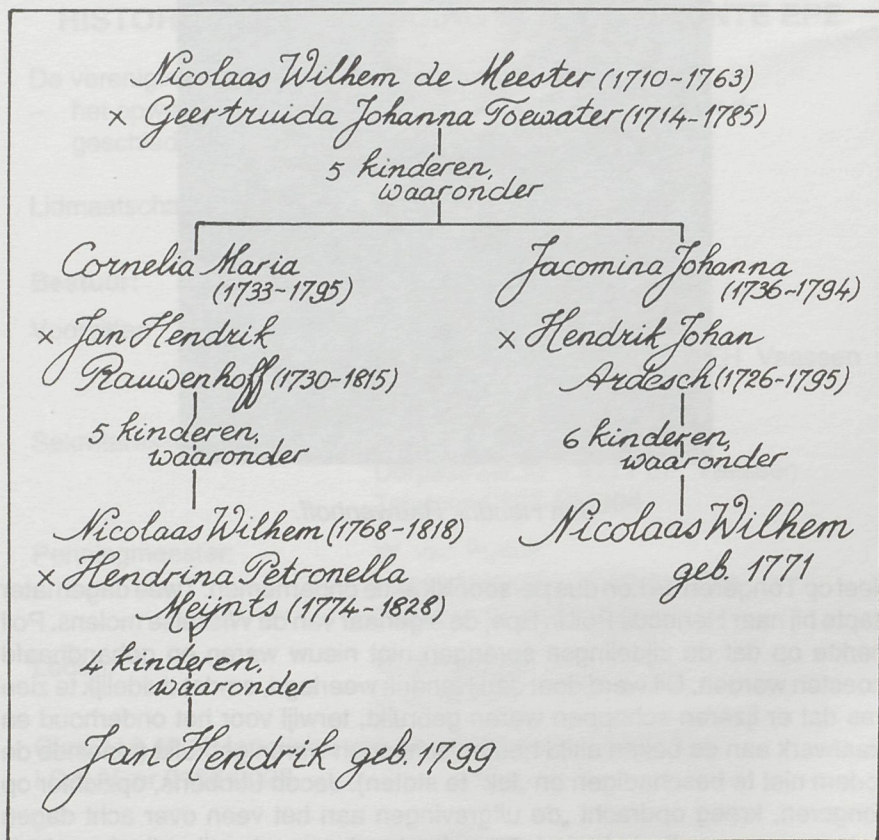
In het administratieboek van Jan Hendrik Rauwenhoff lezen we onder 23 augustus 1821 de volgende aantekening: „Door Peter (Goossens van Tongeren) mij aangewezen de ongeoorloofde wijze, waarop men de beek aan zijne kant van de papiermolens zijdelings uitgraaft, alsmede aan die zijde de scheiding tusschen het Tongersche en Wisselsche Veen”. Rauwenhoff ver-

Jan Hendrik Rauwenhoff.

bleef op Tongeren en kon dus persoonlijk actie ondernemen. Twee dagen later stapte hij naar Henricus Poll in Epe, de eigenaar van de Wisselse molens. Poll merkte op dat de zijdelingse sprengen niet nieuw waren en gehandhaafd moesten worden. Dit werd door Jan Hendrik weerlegd, omdat duidelijk te zien was dat er ijzeren schoppen waren gebruikt, terwijl voor het onderhoud en graafwerk aan de beken altijd houten schoppen waren gebruikt (teneinde de bodem niet te beschadigen en „lek” te stoten). Jacob Lubberts, opzichter op Tongeren, kreeg opdracht „de uitgravingen aan het veen over acht dagen toetewerpen en zulks te herhalen zoodra dezelve weder uitgediept worden”.

Op 11 december 1821 schreef burgemeester van der Feltz dat hij op verzoek van de heer Poll met hem naar de beek was geweest. Hoewel hij zich niet met de zaak kon en wilde inlaten, was de burgemeester van mening dat er geen rechtzaak van moest worden gemaakt, maar dat de partijen moesten proberen een en ander in der minne te schikken. Rechtzaak of niet, er zouden toch juridische adviseurs moeten zijn. Rauwenhoff vond zijn neef Ardesch bereid in de zaak te helpen. Nicolaas Wilhem Ardesch noemde zich neef van Jan Hendrik, maar was in feite zijn oom. Zijn moeder, Jacomina Johanna de Meester, was een zuster van Jan Hendrik's grootmoeder. Ardesch had rechten gestudeerd, was raadsheer bij het gerechtshof in Den Haag en president van het Hof van Assises ¹⁾ te Arnhem. Omdat Ardesch op de achtergrond moest blijven, had hij Mr. J. M. de Kempenaar uit Arnhem aanbevolen als advocaat. Verder werd Rauwenhoff van informatie voorzien door de heer Nicolaas Vorster, gepensioneerd vrederechter van het kanton Vaassen.

De tegenpartij werd gevormd door de heren Poll en 't Hoen. De belangen van Henricus Poll, die bij het begin van het conflict 80 jaar oud was, werden voor een groot deel behartigd door zijn schoonzoon, de 46-jarige Aart Jonker. Poll was eigenaar van drie papiermolens en een korenmolen in Wissel. Jacob 't Hoen, koopman in Amsterdam, was eigenaar van de Zuuker kopermolen en van de korenmolen aldaar. Al deze molens waren afhankelijk van de beken waar het hier om gaat. Op 1 februari 1822 bevestigde 't Hoen in een brief aan Poll dat de bemiddeling van de Schout van Epe tot dan vruchteloos was geweest. Hij had met Baas Koekoek (baas van de kopermolen) overlegd en „zou ongaarne tot rechtsmiddelen overgaan”. Hij had de hoop, dat de zaak in der minne zou worden geschikt, „nog niet vaarwel gezegd”. De molen eigenaars zochten advies bij Mr. A. G. baron van Dedem, advocaat bij het Hof van Gelderland. Er werd veel over en weer geschreven, maar het probleem voor beide partijen was, dat er geen bewijzen voor handen waren die het recht, dat men beweerde te bezitten, konden ondersteunen. Erfpachtbrieven, door de Rekenkamer uitgegeven, zouden uitkomst kunnen bieden, maar in Arnhem waren die niet te vinden. Wel trof men een aantal rekeningen aan, die de betaling van pacht over het water bevestigden.

Er werden uitvoerige „memories” geschreven en Ardesch diepte een stuk geschiedenis op in zijn „Historia Fakti”, waarvan een deel van de inleiding in het vorige artikel werd aangehaald. Hij volgde de activiteiten van de molenaars over de loop der jaren en constateerde hoe de beken steeds verder werden uitgediept. Waar zij wellen ontdekten groeven de molenaars die uit en voerden het water door zijdelingse waterlopen naar de beek (spreng) Hij vervolgde: „...en dat het deze handelwijze grootendeels is aan welke men de tegenwoordige, schier van alle kanten opgaande klagten over gebrek aan water moet toeschrijven, wordt onder anderen door den sterken toeloop van water op de Griff, die tegenwoordig telken Jare met overstromingen dreigt, voldingend bewezen. Met regt zal het intusschen eenen iederen bevreemden dat men niet sedert lang hieraan heeft weten paal en perk te stellen. Doch hierbij komt in aanmerking, zoo wel de geest van onderdanigheid dier tijden en het vroeger groot getal kleine geërfden aldaar aanwezig, als de verschillende politieke beroertens die sedert zulk eenen geruimen tijd ons land geteisterd hebben. Zoo veel men weet hebben slecht voor 20 à 25 Jaren de toenmalige eigenaren van Tongeren tegenkantingen begonnen doch ook toen verhinderden staatkundige onaangenaamheden ²⁾ den grootsten geërfden de zaak voort te zetten. Ook hebben veranderingen van eigenaren en meerdere andere omstandigheden het hunne daartoe bijgedragen”.

„Vier beeken trekken het water uit de buurschap Tongeren en de omringende velden en veenen. Twee ontspringen in onzen eigendommelijke grond en twee anderen in dien van (de buurtschap) Epe en Wissel”, hield Jan Hendrik vol. Daar tegenover stelden de molenbezitters bij monde van Henricus Poll dat, wanneer de beken en sprengen dicht bleven, dit „eene totalen ondergang

onzer fabrieken ten gevolge zoude hebben en dan vorderen onze belangen ook noodzakelijk om dan ook den breeden weg te kiezen, schoon ik echter daar een vijand van ben" (11 jan. 1822). In mei 1822 zag men een rijtuig in de richting van de dichtgeworpen sprengen gaan. Het bleek een inspecteur van Domeinen te zijn die, geassisteerd door een oud-geërfde van Wissel, zich op de hoogte kwam stellen van de situatie. Diezelfde maand schreef van Dedem aan Poll: „Niets van Domeinen gehoord, dan ik bemerk uit een heden ontvangen brief dat de fam. Rauwenhoff tegen U en 't Hoen wil procederen". Een derde partij.

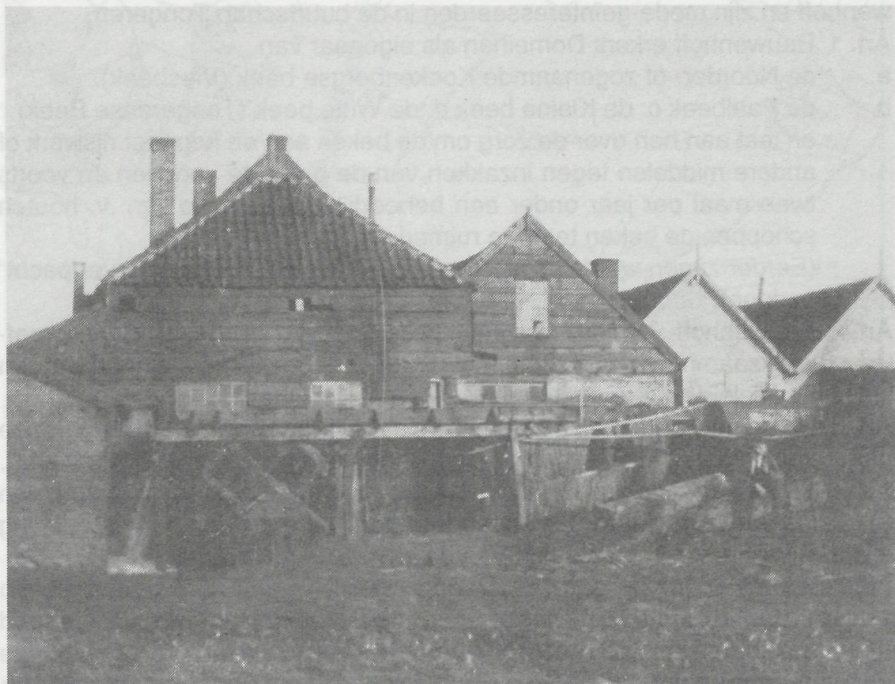
Zover kwam het niet. De zaak sleepte voort, tot zich een derde partij aankondigde. In een brief van 30 augustus 1823 schreef de heer Van Riemsdijk, directeur der Registratie en Domeinen in Gelderland aan burgemeester Van der Feltz: "De permanente commissie uit het Amortisatie Syndicaat³⁾ heeft mij bij resolutie van 8 en 26 dezer no 66 en 27 geauthoriseerd, om onder UwEG tusschenkomst over het gebruik en misbruik der Wisselsche en Tongersche Venen en de daaruit voortkomende Beeken zo mogelijk in der minne te termineren".

Naar aanleiding hiervan schrijft de heer De Kempenaar aan Rauwenhoff op 19 september 1823: „Ik verwonderde mij met UEdG dat wij gedurende zulk eenen geruimen tijd niets van de Heeren 't Hoen en Poll vernamen en meende daaruit te mogen besluiten dat Hun Ed meer en meer overtuigd werden, dat zij genen grond bezitten, op welken zij UEdG in rechten zouden kunnen aanspreken. Dit laatste schijnt juist te zijn, want ik bemerk met UwEG dat de heer Van Dedem zich in regten niet durvende wagen, ten dezen den Administratieven weg ingeslagen en de tegenwoordige aanvraag van den Directeur der Domeinen veroorzaakt heeft". Drie dagen later schrijft Rauwenhoff op advies van Ardesch aan Van der Feltz: „...dat ik niet weet eenig geschil met den Heer Poll c.s. te hebben waarvan de beslissing of bemiddeling aan het Amortisatie Syndicaat der Nederlanden of aan den Heer Directeur behoort en ik alzo van het mij gedane aanbod geen gebruik kan maken".

Wat zich in Arnhem afspeelde is niet te achterhalen, maar het zal geen toeval zijn geweest, dat Jan Hendrik Rauwenhoff begin juni 1824 van de Ontvanger der Domeinen Van Braam te Hattem, die in opdracht van de Administrateur der Domeinen handelde, de aanschrijving ontving om de jachtpalen, die hij op Dominiale grond zou hebben geplaatst, binnen zes weken te verwijderen. Rauwenhoff, die op Tongeren verbleef, antwoordde dat zijn grootvader in 1808/1809 bij de opmeting niet alle weiden en venen zou hebben aangewezen. Daardoor zouden ze niet geregistreerd zijn, brachten ze geen verponding op en meende Domeinen die grond te bezitten.

Op 9 juni schreef tante Strockel aan haar neef, die inmiddels in Amsterdam was: „Nauwelijks zijt gij van hier vertrokken of ik heb U een onaangenaam bericht te geven hier in bestaande, dat Van Braam met Overbos en de Diender van Epe hier gekoomen is en verzogt mij een ogenblik te mogen spreken. Zijn

boodschap was, dat hij U brief ontvangen had omtrent de Jagt paalen en mij mondeling wilde zeggen dat hij in last had die weg te nemen, zo als ze reeds bezig waaren te doen... Ik antwoordde dat het mij zeer speet dat mijn Heer v.B. U dit zelfs niet had gezegt, dat gij gisteren waard vertrokken dat het mij niet aanging, maar er U bericht van zou geven. Dat het mij tog zeer verwonderde, dat men papa, die de paalen gezet had, en die meer dan 50 Jaaren eigenaar van Tongeren was geweest, in het ongestoord bezit daar van had gelaaten en hem ook niet betwist had om de paalen daar ter plaatse te zetten en dat ze daar reeds zo veel Jaaren gestaan hadden als het reglement omtrent de privative Jagt bestaan had”.

Papiermolen van Jan Zeegers van de Berg, Korte Blekersweg 29, Wissel.

Toen tante Strockel enkele dagen later in de persoon van opzichter Jan Jacobs de mede-geërfde Peter Goossens benaderde, bleek deze er weinig voor te voelen „om tegen de overheyd aan te gaan”. Ook voelde hij niets voor „het maken van groote kosten”. Het was zijns inziens beter wanneer de jonge Rauwenhoff het maar liet begaan en geloofde overigens niet dat de papiermakers hier de hand in hadden.

Toen deze gang van zaken doordrong tot de moleneigenaars schreef Jacob 't Hoen op 9 augustus 1824 mede namens de heer Poll aan de heer Van Riemsdijk: „Tot ons groot genoegen hebben wij nu ook vernomen dat dit bestuur na alvorens door oculaire inspectie als andersints de zaak onderzocht te hebben, kortgeleden aan den Heer R: werkelijk alle aanspraak van Eygendom op de bewuste Veenen heeft ontzegt en de ware limieten tussen de Domeingronden en zijne landerijen bepaald”.

De reactie van de heer 't Hoen was voorbarig. De zaak sudderde door op een zeer laag pitje en correspondentie uit later jaren is niet vinden. Maar dan eindelijk op 25 mei 1828 ligt er een overeenkomst tussen de directeur der Registratie en Domeinen in Gelderland Van Riemsdijk en Jan Hendrik Rauwenhoff en zijn mede-geïnteresseerden in de buurtschap Tongeren.

Art. 1 Rauwenhoff erkent Domeinen als eigenaar van

- a. de Noorder- of zogenaamde Koekenbergse beek (Vlesbeek).
- b. de Paalbeek c. de Kleine beek d. de Witte beek (Tongerense Beek) en laat aan hen over de zorg om de beken aan de kop met rijswerk of andere middelen tegen inzakken van de grond te voorzien en voorts twee maal per jaar onder een behoorlijke schouw, d . m .v. houten schoppen de beken te doen ruimen.
(Eerder zagen we dat de molenaars het water „in eeuwig en erfacht” hadden).

Art. 2 Rauwenhoff verbindt zich boven de kop van de beken geen graafwerkzaamheden uit te voeren, waardoor het water zou kunnen worden weggeleid.

Art. 3 Domeinen erkennen Rauwenhoff als eigenaar van het Tongerense veen, zoals dat door hen „in ogenschouw is genomen en uitgebaakt”.

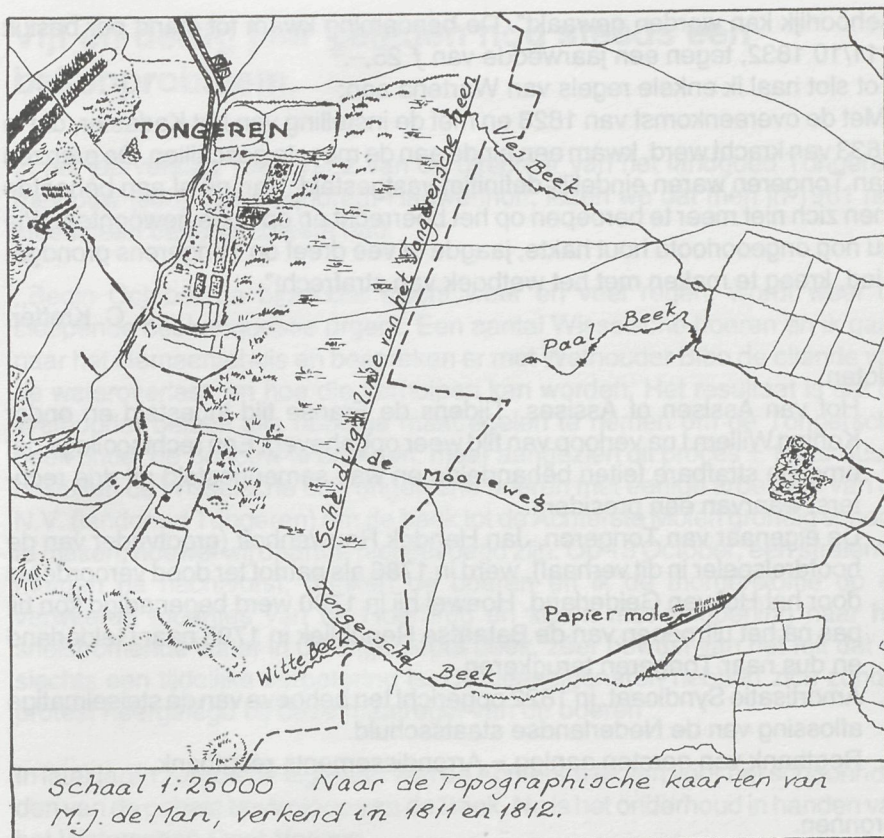
Art. 4 Ter afscheiding zal een sloot of grup worden gegraven op kosten van Rauwenhoff. Zodra van het andere deel van het veen de bestemming is vastgesteld, zal de helft van de kosten worden terugbetaald.

Art. 5 Ten aanzien van de heidegronden wordt bepaald dat de buurschap Tongeren voorlopig in het bezit zal blijven van het gedeelte van het veld dat thans ten NO, ten NW en ZW met jachtpalen is afgezet (de buurtgronden). Plaggenmaaien en schaapsdrijf kunnen op de huidige voet doorgaan tot bepaald is hoeveel terrein precies nodig is voor de bedrijfsvoering van de boeren.

Art. 6 Met bovenstaande overeenkomst worden alle geschillen tussen de partijen als afgedaan beschouwd.

Art. 7 De overeenkomst is van kracht zodra de commissie van het Amortisatie Syndicaat deze heeft goedgekeurd.

Hoewel de afbakening nu was geregeld, bleef het op het gebied van de jacht en de jachtpalen nog enkele jaren onrustig. Deze keer kwamen de bezwaren uit een andere hoek en wel van de Houtvester van het 3 district, Prov. Gelderland, die Rauwenhoff ervan beschuldigde de jachtwet te overtreden.

Schaal 1:25000 Naar de Topographische kaarten van M.J. de Man, verkend in 1811 en 1812.

----- Huidige grens van Tongeren

Op 27 januari 1832 kwam er zelfs een aanklacht „wegens het land van andere grondeigenaren voor de jacht te hebben afgepaald of doen afpalen zonder hetzelfde behoorlijk te hebben doen registreren en op de Borden of Palen de namen van Huurder en Verhuurder of Verhuurders te hebben geplaatst”. Kort daarna luidde het vonnis van de „Regtbank van eersten aanleg”⁴⁾ te Amsterdam: „...dat in deze noch wanbedrijf nog overtreding bestaat; vernietigt mitsdien de instructie, de Citatie en al de gevolgen van dien en ontheft de beklagde van de Klage tegen hem ingebracht”.

Op 1 september 1832 richt Jan Hendrik Rauwenhoff zich tot de President der „Regtbank van eersten aanleg” te Arnhem om Hendrik Wiecherts van Egteren, schoter van het Tongerense boerricht, als buitengewoon veldwachter voor te dragen, „omdat in de velden en veenen van de Buurschap Tongeren zowel plaggen worden gestoken en weggevoerd als schapen worden gedreven zonder dat door de Veldwachter van het Ambte Epe tegen deze overtredingen

behoorlijk kan worden gewaakt". De benoeming kwam tot stand per besluit 111/10 1832, tegen een jaarwedde van f 25,-.

Tot slot haal ik enkele regels van Wartena aan:

„Met de overeenkomst van 1828 en met de instelling van het Kadaster, dat in 1833 van kracht werd, kwam een einde aan de meeste geschillen. De grenzen van Tongeren waren eindelijk definitief vastgesteld. Van nu af aan behoefde men zich niet meer te beroepen op het boerrecht en op oude gewoonten. Wie nu nog ongeoorloofd hout hakte, jaagde of vee dreef op Tongerens grondgebied, kreeg te maken met het wetboek van strafrecht”.

J. C. Kreffer.

Noten.

1. Hof van Assisen of Assises. Tijdens de Franse tijd ingesteld en onder Koning Willem I na verloop van tijd weer opgeheven. Een rechtscollege dat ernstige strafbare feiten behandelde en was samengesteld uit drie rechters, waarvan een president.
2. De eigenaar van Tongeren, Jan Hendrik Rauwenhoff (grootvader van de hoofdrolspeler in dit verhaal), werd in 1786 als patriot ter dood veroordeeld door het Hof van Gelderland. Hoewel hij in 1790 werd begenadigd kon hij pas na het uitroepen van de Bataafse Republiek in 1795 naar Gelderland en dus naar Tongeren terugkeren.
3. Amortisatie Syndicaat. In 1822 opgericht ten behoeve van de stelselmatige aflossing van de Nederlandse staatsschuld.
4. Regtbank van eersten aanleg = Arrondissements rechtbank.

Bronnen.

- Rijksarchief in Gelderland te Arnhem, archief landgoed Tongeren.
 - Gemeente-archief Epe.
 - R. Wartena, Tongeren, de geschiedenis van een Veluwe buurschap.
- Foto: Gemeente-archief Epe.

Vijf en dertig jaar geleden nog steeds een bekenprobleem.

In het jaarverslag 1961-1962 van de directeur van het landgoed Tongeren, mevrouw (Joh) Van Zwijndregt-Rauwenhoff, lezen we dat men in 1961 nog steeds een bekenprobleem had.

„Begin October na bijzonder slecht weer en veel regen, wordt weer de sleepende beekenquestie urgent. Een aantal Wisselsche boeren en ik gaan naar het Gemeentehuis en bespreken er met Wethouder Bibo de ellende van de wateroverlast, en hoe die verholpen kan worden. Het resultaat is dat de Wethouder belooft alle noodige maatregelen te nemen om de Tongersche beek onder de Schouw te brengen, maar aangezien dit proces \pm 1 jaar duurt, besluiten de Wisselsche en Tongersche boeren met eenige arbeiders van de N.V. (landgoed Tongeren) om de beek tot de Achterste Molen grondig schoon te maken, hoewel wij daartoe niet bevoegd zijn. Op 13 October, een stralende morgen na nachtvorst, drinken de boeren en ik de morgenkoffie op de verweerde muurtjes van de Roerbrug en kijken met voldoening naar het snelstromende water in de uitgediepte beek, zéér bewust van het feit dat dit slechts een tijdelijke verbetering is. De beekeigenaren hebben zich zonder protest neergelegd bij deze maatregel van de boeren”.

In later jaren zorgde de eigenaar van de Achterste Molen voor het schoonhouden van de gehele bovenloop van de Beek. Nu is het onderhoud in handen van het Waterschap Oost-Veluwe.

J. C. Kreffer.

Prehistorie van Vaassen en omgeving Celtic Fields en grafheuvels

door: Peter Kamphuis en Tiemen Stegeman

uitg. Eburon, Postbus 2867, 2601 CW Delft

verkrijgbaar bij Boekhandel Dekker in Vaassen

31 blz; ill.; reg.; f 12,90;

In hun voorwoord vertellen twee Vaassense „jongens” hoe ze in hun jeugd rondgestruind hebben langs de beken, Gortelseweg en de Galgenberg, geen weet hebbende wat er een schat aan oudheidkunde daar begraven lag. Beide kwamen in Drente terecht en zagen daar hunebedden, grafheuvels en préhistorische landbouwakkertjes. Ze gingen er over lezen en kwamen tot de ontdekking dat ze in hun prille jeugd over zulke akkertjes gelopen hadden zonder dat iemand er hun over verteld had.

Omdat er in streek- en dorpsliteratuur terloops over verteld wordt hebben zij besloten om deze publicatie het licht te doen zien. Het is een handzaam boekje, waarin aan de hand van een wandelroute en beschrijving nader kennis gemaakt kan worden met de plaatsen waar archeologen opgravingen hebben verricht.

Eerst laten zij ons kennis maken met de vroegste bewoners van Vaassen, die door vondsten in de bodem hun sporen nagelaten hebben. Als de nieuwsgierigheid dan gewekt is kan de wandeltocht gemaakt worden.

Dit boekwerkje voorziet in een behoefte van iedere Vaassenaar die geïnteresseerd is in de prehistorische geschiedenis van zijn woonplaats.

D. te Riele.

Streekarchivaris

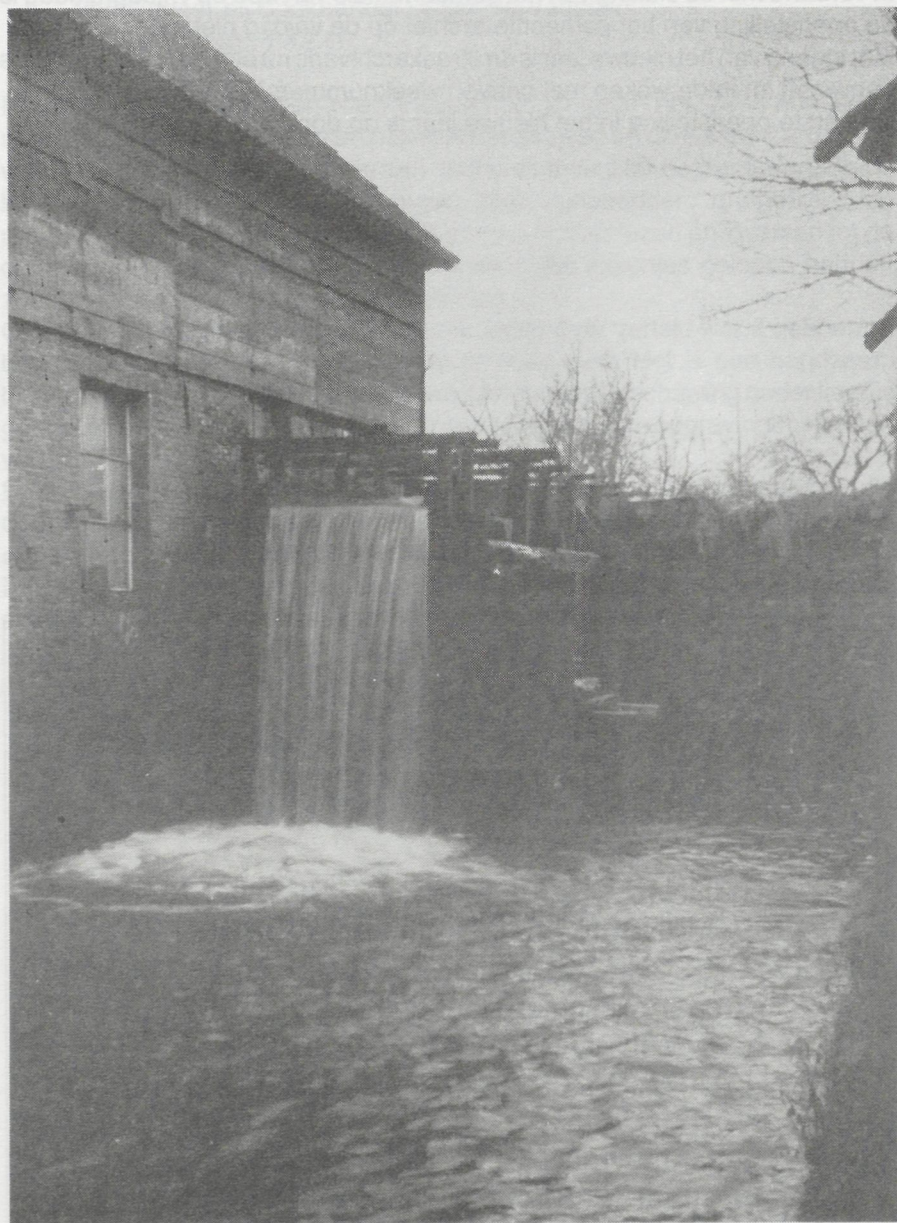
In verband met de sluiting van het gemeentehuis van Epe op vrijdagmiddag is de openstelling van het gemeente-archief op de vrijdag niet meer mogelijk. Met ingang van het nieuwe jaar is de streekarchivaris nu elke donderdag in Epe aanwezig en in de weken met oneven weeknummers ook op woensdag. De eerste openstelling in het nieuwe jaar is op donderdag 9 januari.

ER ZIJN IN ONZE GEMEENTE BESLIST NOG
VEEL MENSEN DIE LID WILLEN WORDEN VAN
DE HISTORISCHE VERENIGING. ALS U ZE TEGENKOMT
(maar misschien gaat u ze wel zoeken?),
WILT U HEN DAN ADVISEREN
EEN KAARTJE TE STUREN OF TE BELLEN NAAR:

mevrouw Th. te Riele-ter Laak,
Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen, 0578-571304.

Hoe oud is het gebouw „De Kopermolen” in Zuuk?

Het register van beschermde monumenten ingevolge artikel 6 van de Monumentenwet 1988, geeft ons wat betreft „De Kopermolen” de volgende informatie:

In een fraaie, landschappelijke omgeving gesitueerde watermolen in de huidige vorm plm. 1750. Langwerpige bakstenen molenhuis, waarvan de zolderverdieping in hout is opgetrokken en een hoog schilddek, met pannen gedekt draagt...

Is deze omschrijving correct wat de datering van de molen betreft? We zullen trachten hierop een antwoord te vinden.

Het staat vast, dat Frans Jan Haack in april 1746 de door hem van Jan Wolbers Hafkamp gekochte papiermolens heeft laten afbreken en een nieuwe kopermolen laten bouwen. De vermelding in het monumentenregister van plm. 1750 lijkt derhalve wel juist te zijn, maar we zullen de lotgevallen van de molen eens volgen.

Bij acte van 13 augustus 1813 voor notaris Tulleken te Epe komen kopermolen, korenmolen, duitenknipperij etc. in handen van Jacob 't Hoen. Uit de taxaties voor de grondbelasting bij de invoering van het kadaster, rond 1832 blijkt dat de kopermolen uit 2 gebouwen bestaat, zowel links als rechts van de beek. Het kopermolengebouw op sectie L. nr. 611, (z.g. rechts van de beek) is voorzien van 3 waterraden, welke beurtelings in beweging zijn, n.l. één voor het hamerwerk, één voor de blaasbalgen van de smeltoven en één voor de blaasbalgen van de gloeioven.

Het andere kopermolengebouw, z.g. links van de beek, is eveneens voorzien van drie waterraden. Twee om het stel cilinders (walsen) in beweging te brengen en één voor de blaasbalgen van een smeltoven.

De gebouwen zijn in een enigszins verouderde toestand.

In 1854 stopt de kopermolen zijn produktie en op 4 december 1854 verkoopt Anthonie Jacob 't Hoen het gehele complex aan de Utrechtse fabrikant Willem Hendrik de Heus, die ook al eigenaar is van de kopermolen „De Vlijt” in Apeldoorn. Door deze aankoop raakt De Heus een concurrent kwijt en krijgt hij de kans dat deel van de inventaris dat hiervoor geschikt is naar „De Vlijt” in Apeldoorn over te brengen.

De Heus heeft het kopermolencomplex maar kort in zijn bezit.

Hij machtigt in 1858 de directeur van zijn kopermolen in Apeldoorn „De Vlijt”, Peter Kok, zijn bezit bij inzet en toeslag te verkopen. Bij actes nr. 48 en 54 van respectievelijk 24 maart en 7 april 1858 vindt dit voor de Eper notaris V. d. Feltz plaats. In 6 percelen komt alles onder de hamer.

Bij de toeslag worden de percelen 1, 2 en 3 niet gegund. Het betreft de beide kopermolens en $2\frac{1}{2}$ h.a. eiken akkermaalshout. Het 4e perceel o.a. de Zuuker korenmolen en de duitenknipperij wordt gekocht door G. C. Schoep, winkelier te Apeldoorn. De percelen 5 en 6 o.a. bouwland door Derk Brummel, landbouwer te Epe.

22 april 1858 geeft Hendrik Willem de Heus een machtiging af voor de onderhandse verkoop van de percelen 1, 2 en 3, voor prijzen zoals de gemachtigde Peter Kok die goed vinden zal.

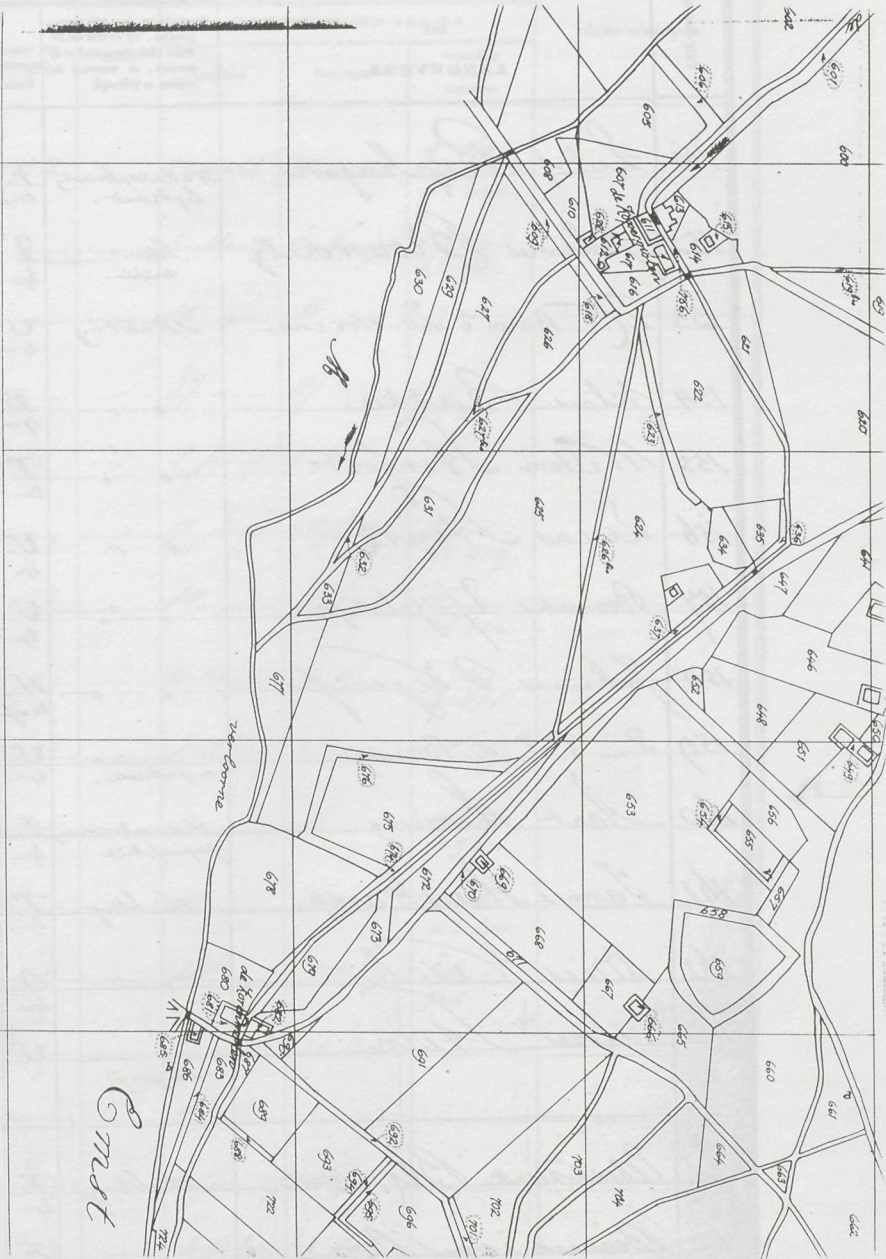
De koper mag nimmer op de verkochte beek of waterkracht een koperplet-hamer of smelterij voor koper in stand of in werking te brengen. Bij overtreding zal de koper jaarlijks op 2 januari aan de tijdelijke eigenaar van de kopermolen „De Vlijt” een som van *f* 300,— schuldig zijn. De koper wordt nu Aart Heering, papierfabrikant te Vaassen, die *f* 6.000,— betaalt voor de percelen 1, 2 en 3. Hij koopt: in sectie T nr. 672 bis molenbeek; en in de sectie L de nummers 605, bouwland, 606 hakhout, 607 bouwland, 611 kopermolen en erf, 612 huis en erf, 756 beek (gedeelteijk), 769 huis en erf, 601 hakhout, 602 water, 598 hakhout, 592 hakhout, 815 hakhout, 760 huis en erf, 759 weiland, 613 kopermolen en erf, 635 bouwland, 636 hakhout, 634 bouwland, 597 hakhout. In totaal 9 hectare, 79 are en 90 c.a.

Bij acte nr. 72 van 13 mei 1858 legt notaris V. d. Feltz de verkoop vast. Aart Heering ontpopt zich nu als sloper. Het molengebouw op sectie L nr 613 aan de linkerzijde van de beek is zoals de burgemeester op 2 juli 1858 aan het kadaster meldt geheel afgebroken en wordt niet meer opgebouwd. Het op nummer 612 staande schuurtje is ook afgebroken terwijl de bestemming van het op het zelfde nummer staande woonhuis is veranderd in bouwhuis of schuur. Ook de kopermolen op de rechterzijde van de beek op sectie nr. 611 wordt afgebroken en daarvoor in de plaats wordt een nieuwe papiermolen gebouwd. Heering wil nu af van de aanslag grondbelasting die gold voor de kopermolen en *f* 550,— was. Tevens wil hij voor 5 jaar vrijdom van grondbelasting voor de nieuwe papiermolen. In die tijd gold namelijk dat men bij een nieuwbouw aanspraak kon maken op 8 jaar vrijdom van grondbelasting. Betrof het een vervangende nieuwbouw, zoals hierboven het geval dan gold een vrijdom van 5 jaar.

De controleur van het kadaster is de gang van zaken niet helemaal duidelijk en vraagt de burgemeester om opheldering.

Bij brief nr. 479, d.d. 26 augustus 1859 komt zijn antwoord:

„Onder terugzending van de reclame van A. Heering benevens zijn aanvraag van 5 jarige vrijdom mij geworden bij Uwe missive van 15 augustus nr. 312, heb ik de eer Ued. namens het college van zettters mede te deelen dat de adressant de vroeger bestaan hebbende gebouwen van de kopermolen geheel tot de fundamenteen toe heeft afgebroken gehad en slechts één gebouw weder heeft opgebouwd, bestemd voor een papiermolen. Zoowel de aanvraag als de reclame staan dus met elkaar in nauw verband. Het doel van den adressant is om bevrijd te zijn van den vroeger hooge aanslag van *f* 550,— gebezigd als koperfabriek, daar deze niet meer bestaat en vrijdom te verlangen van den aanslag als nieuw gebouwde papiermolen gedurende 5 jaar als herbouw. De opneming van den landmeter mag also als minder juist worden aangemerkt, dewijl op de kadasterplans en boeken nog staan aangeteekend twee groote

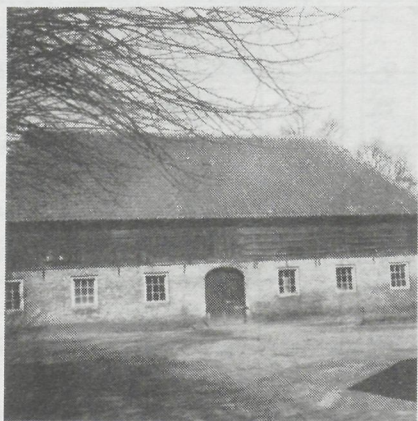
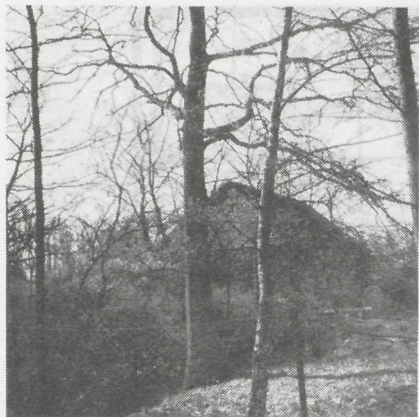

Volg-nummer.	NAMEN EN VOORNAMEN DER AANGEVERS.	Omschrijving der opgegevene gevallen, bij de Wet van 28 Maart 1828 (Staatsblad n° 8) voorzien, en waarvoor de vrijdom is gevraagd.	INHOUD	
			AANWIJZING DES BETROKKEDE PERCELEN.	
			Sectie.	Nummers.
151	Ludol Piphagen	Wederopbouw op brand.	E Oene	311 - 312
152	Johannes Brouwer & z	Woon- wiel.	T Epe	525
153	F. F. Baron v. Sclodoorn.	Storting	U Epe	1022
154	Klaas Bakker	" "	B Epe	717
155	Willem Stenfort	" "	F Oene	88
156	Lucas Stinof	" "	U Epe	1026
157	Bernardus Uffeldrijck	" "	U Epe	991
158	Johannes Degerief	" "	H Wass.	529
159	P. en P. J. de Bruin	an fabriek.	U Epe	502 - 503
160	Aart Heering	Wederopbouw papierfabriek	L Epe	611.
161	Jannes Huiskamp.	Stichting	T Epe	922.
162	Dries Visch	" "	O Epe	415
163	Lozes Stern	Lagerij	U	1154.
164	Ebert Derk Bronsente	Stichting	F Epe	324
165	Bernardus van Oene	" "	F Wass.	133
166	D. C. H. D. Bruin Brouwer	" "	"	"

BOEK DER AANGIFTEN.

No. SCELEN. nrs.	Getal jaren waarvoor de vrijdom is gevraagd.	Jaar van ingang.	Ingeroepen artikel der Wet.	DAGTEEKENING VAN DE			Aanmerkingen.
				Aangiften.	Ontvangst.	Verzending aan den Controleur.	
32	0	1858	-	20 april	20 april	4 lles 24 april n ^o 240.	
5	0	"	-	5 lles	5 lles	5 lles n ^o 272.	
2	0	"	-	10 "	11 "		
7	0	"	-	27 "	27 "	27 lles n ^o 321.	
7	0	"	-	1 Junij	1 Junij		
6	0	"	-	12 July	12 July	12 July n ^o 419.	
1	0	"	-	14 "	14 "	15 " n ^o 426.	
9	0	"	-	9 Aug.	9 aug.	21 Aug. n ^o 475	
503	0	"	-	1 Nov.	1 nov.	1 Oct. n ^o 502	
	5	"	-	13 "	13 "	13 Nov. n ^o 603.	
2	0	"	-	10 "	10 "	10 Nov. n ^o 610.	
	0	"	-	24 "	24 "	24 " n ^o	
4	0	"	-	24 Dec.	24 Dec.		
59	0	1859	-	29 Januy	29 Januy		
	0	"	-	8 febr.	8 febr.		
17							

fabriekgebouwen als kopermolen en op het terrein tans nog slechts een nieuwgebouwde fabriek als papiermolen aanwezig is. Het gevoelen van zettters is alzoo dat de vroegere koperfabriek op het kadaster moet geroyeerd worden, zodat Heering daarvoor niet meer wordt aangeslagen en dat hij 5 jaar vrijdom moet hebben voor zijne papiermolen, welke alsdan in de 3e klasse van f 160,- 's jaars moet worden aangeslagen.

Namens zettters, de burgemeester van Epe”.

Dit schrijven heeft succes. Het besluit nr. 361 d.d. 25 oktober 1859 luidt:

„Overwegende, dat volgens de ingewonnen berigten, voor de in het adres bedoelde papierfabryk vijfjarig vrijdom van grondlasten is toegekend. Besluiten aan de reclamant tedeo te kennen geven, dat hem de aanslag over 1859 amts halve zal worden gerestitueerd”.

Uit bovenstaande blijkt duidelijk dat de kopermolen in Zuuk een in 1858 nieuw gebouwde papiermolen is. Dit doet niets af aan het feit dat we dankbaar moeten zijn dat Aart Heering in 1858 met hoogstwaarschijnlijk gebruikmaking van een groot gedeelte van de sloop van de beide kopermolens een prachtige papiermolen heeft gebouwd. Wat dat betreft is de naam „Kopermolen” zeker op zijn plaats.

W. Terwel.

Bronnen:

Negentiende eeuws archief Gemeente Epe.

Ingekomen stukken en uitgaande brieven 1858-1860.

Notarieel archief.

De lotgevallen van de eerste stoommachine in Epe

Over de vraag wanneer de eerste stoommachine in gebruik werd genomen in de Gemeente Epe, is het nodige geschreven. Al in nr. 65 van Ampt Epe van december 1983, verscheen een artikel „De eerste Vaassense Stoommachine” van de hand van Drs. S. W. Verstegen.

Van dezelfde schrijver verscheen met medewerking van A. Kragten in het „Jaarboek voor de Geschiedenis van Bedrijf en Techniek” deel 1 (1984) een bijdrage getiteld „De Veluwe kopermolens in de negentiende eeuw; een raadsel voor historiografen?”. In dit artikel wordt beweerd dat in Epe al voor 1826, in Vaassen in 1845 en in Voorst voor 1839 met stoomkracht werd gewerkt.

In Ampt Epe nr. 71 van mei 1985 is de discussie met Drs. Verstegen en mij terug te vinden.

Noch de kopermolen in Vaassen, noch die van Epe heeft ooit met stoomkracht gewerkt.

Was men dan in de Gemeente Epe totaal ongevoelig voor de vele voordelen die de zo goedkope stoomkracht volgens Drs. Verstegen te bieden had?

Het zou nog tot 1857 duren voor dit blijkbaar in Epe doordrong.

Of de initiatiefnemers hier achteraf zo gelukkig mee zijn geweest? De lezer oordele zelf!

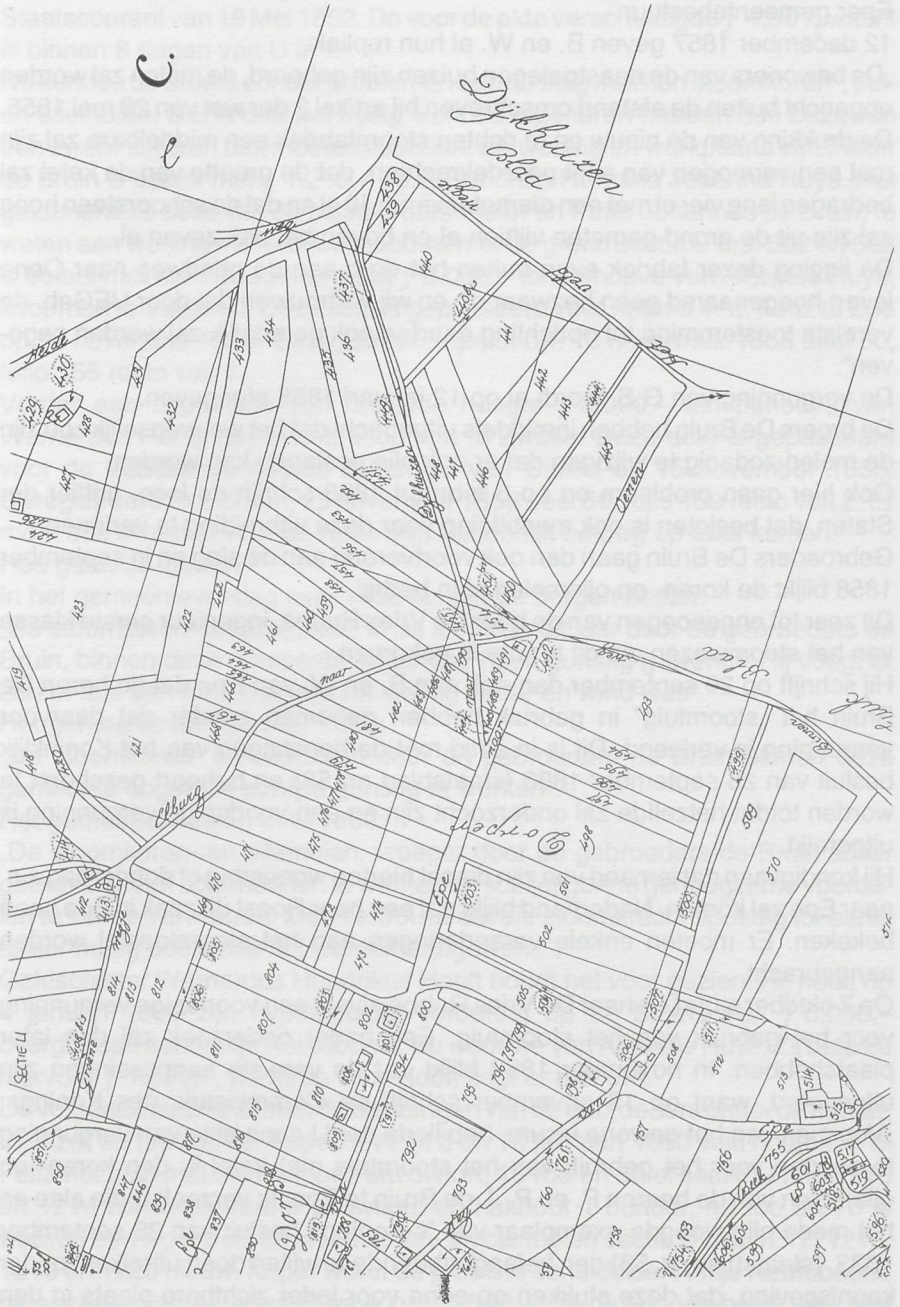
Aan de grintweg van het dorp Epe naar het dorp Oene koopt op 15 maart 1852 de timmerman Pieter de Bruin voor *f* 200,— een perceel grond van het Eper St. Anthoniegilde. Het betreft een noordelijk deel van de kadastrale percelen sectie U nrs. 504 en 505. Op dit stuk land bouwt De Bruin een woning met timmerwerkplaats en opslagloods. Een paar jaar later maakt Pieter met zijn broer – de timmerman en architect Peter Jacobus – grootse plannen. Zij willen een nieuwe fabriek bouwen en wel een koren- en pelmolen, aangedreven door een stoommachine. Een woning zal het geheel compleet maken.

Naast de woning met werkplaats van Pieter ligt nog een stuk grond van het St. Anthoniegilde, bekend als de „Kosterskamp”. Het geheel is groot 1 bunder, 40 roe en 70 el en is kadastraal bekend in sectie U de nrs. 502 en 503.

Voor *f* 1.000,— willen de Gildebreeders het wel aan de aspirant-molenaars afstaan.

Hoewel de overdracht voor notaris V. d. Feltz eerst op 1 november 1858 plaats vindt, wachten de gebroeders De Bruin met het starten van hun bouwplannen hier niet op.

Er wordt een verzoek ingediend bij Gedeputeerde Staten van Gelderland om een stoomkorenmolen en pelmolen te mogen oprichten in Epe op de kadastrale percelen sectie U nrs. 502 en 503.

e c.

Op 28 november 1857 sturen G.S. dit verzoek voor nadere informatie naar het Eper gemeentebestuur.

12 december 1857 geven B. en W. al hun repliek:

„De bewoners van de naastgelegen huizen zijn gehoord, de molen zal worden opgericht buiten de afstand omschreven bij artikel 2 der wet van 28 mei 1855. De drukking van de nieuw op te richten stoomfabriek een middelbare zal zijn met een vermogen van acht paardekrachten, dat de grootte van de ketel zal bedragen lang vier el met een diameter van 1.40 el en dat de schoorsteen hoog zal zijn uit de grond gemeten vijftien el en boven het dak zeven el.

De ligging dezer fabriek even buiten het dorp aan de grindweg naar Oene levert hoegenaamd geen bezwaar op en wij vertrouwen dat door UEGeb. de vereiste toestemming tot oprichting daartoe ook geredelijk zal worden gegeven”.

De vergunning van G.S. wordt al op 12 januari 1858 afgegeven.

De broers De Bruin hebben inmiddels uitgedacht dat het wel wenselijk zou zijn de molen zodanig te wijzigen dat er ook olie geslagen kan worden.

Ook hier geen probleem en op 3 februari 1858 schrijft de loco, griffier der Staten, dat besloten is ook machtiging voor deze uitbreiding te verlenen.

Gebroeders De Bruin gaan dan ook voortvarend aan de slag en in september 1858 blijkt de koren- en oliemolen al in bedrijf.

Dit zeer tot ongenoegen van de heer De Vries Robbé, ingenieur eerste klasse van het stoomwezen die dit ter ore is gekomen.

Hij schrijft op 20 september dan ook aan B. en W. van Epe dat de heren De Bruin het „stoomtuig” in gebruik hebben genomen zonder dat daarvoor vergunning is verleend. Dit is in strijd met de bepalingen van het Koninklijk besluit van 25 september 1833 (staatsblad nr. 58) en behoort geschorst te worden totdat hetzelfde zal onderzocht zijn en een voorlopige vergunning is uitgereikt.

Hij kondigt aan dat iemand van zijn dienst hiertoe woensdag of donderdag a.s. naar Epe zal komen. Naderhand blijkt dat een heer Roest de zaak in Epe heeft bekeken. Er moeten enkele veranderingen aan het stoomtoestel worden aangebracht.

Op 7 oktober stuurt de heer De Vries Robbé alvast een voorlopige vergunning voor het gebruik van het stoomtuig. Een nader onderzoek zal dan later plaatshebben. In november 1858 blijkt dat de vereiste aanpassingen zijn uitgevoerd, want op 19 november schrijft de Commissaris des Konings: „Voorzien van het gewone visum, heb ik de eer U eene akte van vergunning te zenden voor het gebruik van het stoomtuig met ketel in den koren- en oliemolen van de heeren P. en P. J. de Bruin te Epe. Ik verzoek U die akte en het mede bijgevoegde exemplaar van 's-Konings besluit van 26 september 1833, (staatsblad nr. 58) den belanghebbende te willen doen uitreiken, onder kennisgeving, dat deze stukken op eene voor ieder zichtbare plaats in den molen, waartoe zij betrekking hebben, moeten opgehangen of aangeplakt

worden en blijven, volgens den inhoud der circulaire opgenomen in de Staatscourant van 18 Mei 1852. De voor de akte verschuldigde f 4,90 $\frac{1}{2}$ wacht ik binnen 8 dagen van U in”.

Nu kunnen de broers zonder problemen aan de slag met hun stoomkoren-, pel- en oliemolen. Dat is ook wel nodig want de eigenaren hebben hun bezit van een zwaar zilveren dak moeten voorzien. De woning en werkplaats van Pieter de Bruin is belast met f 1.200,- t.b.v. Hendrica Hermina Johanna Ruys. Het gezamenlijke bezit van de beide broers Pieter en Peter Johannes de Bruin, te weten een woning met fabrieksgebouw met de grond sectie U nrs. 502 en 503 is belast met een hypotheek groot f 6.000,- ten behoeve van Albertus Ruys, koopman te Veessen. Deze acte is gepasseerd voor notaris V. d. Feltz te Epe op 12 november 1858. Geregistreerd Apeldoorn 13 november 1858 deel 50, folio 155 recto vak 1.

Verder een hypotheek van dezelfde hoogte f 6.000,- ten behoeve van Wernerduus Hendrikus Hooft, koopman te Zwolle. Deze acte is gepasseerd voor de Vaassense notaris Johannes van Dielen op 15 november 1858. Geregistreerd Apeldoorn, 25 november 1858 deel 50, folio 159 recto vak 2. Er moet dus alleen al voor de rente een behoorlijk bedrag op tafel komen.

Hoe gaan de zaken?

In het gemeenteverslag over 1858 schrijft de burgemeester:

„De stoomkoren- en oliemolen, in de loop van dit jaar door de gebroeders de Bruin, binnen deze gemeente opgericht, heeft gunstig gewerkt”. Hij voegt er echter iets aan toe: „doordien er weinig water en wind was”.

Het gemeenteverslag over 1859:

„De stoomkoren- en oliemolen door de gebroeders de Bruin binnen deze gemeente opgericht **schijnt** gunstig te werken”.

Het gemeenteverslag over 1860:

„De stoomkoren- en oliemolen, vroeger door de gebroeders de Bruin alhier gedreven heeft opgehouden te werken en schijnt geene genoegzame voordelen te kunnen afwerpen. Men vertrouwt dat die stoomkracht spoedig tot eenig ander nuttig doeleinde zal worden aangewend”.

Geldschietter Wernerduus Hendrikus Hooft houdt het voor gezien. Hij heeft op 4 januari 1860 zijn hypothecaire vordering op de broers van f 6.000,- overgedaan aan Aaltje Neuteboom, nu weduwe van Albertus Ruys. Zij betaald hiervoor f 1.000,-. De strop voor Hooft ligt er niet om.

De volgende maand komen de bezittingen van de gebroeders onder de hamer. Bij inzet en toeslag op respectievelijk 6 en 16 februari 1860 veilt notaris V. d. Feltz het huis met timmerloods enzovoort, 15 roe en 30 el sectie U nrs. 1213 en 1214 nieuw en verder bouwland en hakhout 1 bunder, 45 roe en 70 el waarop een woonhuis en stoomkoren- en oliemolen sectie U nrs. 1217, 1218, 1219 en 1220 nieuw. Koper wordt de grootste schuldeiser Aaltje Neuteboom, de weduwe van Albertus Ruys voor f 6.500,-. Bij de koop behoort alles wat in de gebouwen aard-, muur- en nagelvast is, met inbegrip van alle materialen

No. 15.

Extract uit het register der besluiten
van gedeputeerde Staten der provincie
Gelderland.

Dinsdag, den 12 January 1858.

Nader overgenomen het adres van P. en J. de
Bruin, om onder Epe een' Stoom-keren- en pel-molen
op te rigten en met op de N° 502 en 503 der kadastrale
sectie U. zullende het Stoomwerkling zijn van med.
delbare drukking en van acht paardsterk achten, de
ketel lang over allen met diameter van 1.40 ellen
en de hoogte van den schoorsteen, uit den grond
15 ellen en boven het dak 7 ellen.

Getuuen de daarop ingenommen berispen, met
blyagen, van het gemeente bestuur.

Opzet op het koninklyke besluit van den 16 Decem-
ber 1855 (Staatsblad N° 140) en verband met art. 2
van dat van 31 January 1854 (Staatsblad N° 19).

H' besluten.

Magtiging te verleenen tot daarstelling van
den molen.

Extract detsel zal worden gezonden aan adres-
santen en aan het gemeente bestuur.

Accordeert met zovers. Register,
De Griffier der Staten,

E. J. W. Stout

14
No. 108/1

3° Afdeling.

Amhem, den 13ten Januarij 1853.

Ik heb de eer, bij deze in Uwre handen te stellen een adres van P en J. de Bruijn, om hunnen steen-korven en molen teunis in te reghen voor de slaan van Olie;

met verzoek, dat U deswege, met terugzending, diene van beug en beschikkingen, en medpleging van prov. blad van 1853.

De Staatsraad, Commissaris des Konings
in de provincie Gelderland,

W. H. J. van der

Caellwyl

Aan den heer Burgemeester en
Wethouder van

en gereedschappen welke bij de koren- en oliemolen behoren, zonder enige uitzondering hoegenaamd.

Vermoedelijk heeft de molen dan een paar jaar stilgestaan.

Hoewel de stoommachine wel in het gebouw aanwezig is blijkt uit de jaarlijkse opgave, die de burgemeester aan het provinciaal bestuur moet doen dat het stoomtuig buiten werking is.

In 1863 mag de Eper notaris de voormalige De Bruin bezittingen weer in veiling brengen. De inzet vindt plaats op 22 juli 1863 terwijl de toeslag geschiedt op 5 augustus d.a.v. De betreffende actes zijn genummerd 129 en 136.

Van het gehele bezit zijn 7 percelen gemaakt. Wat de betaling betreft worden munten met een waarde van minder dan één gulden niet geaccepteerd.

Bij de toeslag wordt het eerste perceel, de woning met timmerschuur, die gebouwd werd door Pieter de Bruin, voor *f* 1.264,- getrokken door zijn broer Peter Jacobus.

De massa van de 6 overige percelen wordt getrokken door Willem Overbosch, veearts te Epe, voor *f* 3.300,-. Hij heeft één en ander niet voor zichzelf gekocht. Het tweede perceel, namelijk de bij de stoomfabriek staande woning, die nu leeg staat maar waar Peter Jacobus in gewoond heeft met ongeveer 12 roeden en 50 el grond, heeft hij gekocht voor het St. Anthoniegilde van Epe, dat hiervoor *f* 1.000,- betaalt. Het derde, vierde en vijfde perceel, te weten het fabrieksgebouw en in totaal 53 roe en 46 el bouwland voor zijn zoon Saris Overbosch, grutter te Epe, voor *f* 1.550,- en de percelen 6 en 7 samen ongeveer 75 roeden bouwland heeft hij aangekocht voor Johannes Brouwer, wonende onder Vaassen voor *f* 750,-.

Het gehele complex brengt dus maar *f* 4.564,- op.

Peter Jacobus de Bruin heeft de financiering van de door hem gekochte woning blijkbaar nog niet voor elkaar want hij heeft een paar borgen meegebracht, namelijk Karel Christiaan Bischoff Tulleken, landeigenaar, wonende onder Heerde en Aart Witteveen, korenmolenaar, wonende te Epe, welke verklaren zich hoofdelijk te stellen als borgen voor Peter Jacobus de Bruin, als koper van het eerste perceel voor de som van *f* 1.264,-.

De grutter Saris Overbosch wordt dus de nieuwe eigenaar van de stoomfabriek, kadastraal bekend sectie U 1218 en groot 5 roe en 64 el. Bij de hermeting in 1867 wordt het nr. 1260 en krijgt het de omschrijving huis, erf en pakhuis. In 1877 heeft een splitsing plaats en er is dan alleen maar sprake van een huis en erf.

Het doek is gevallen, de eerste stoommachine is een groot fiasco geworden. Wat zou hier de oorzaak van geweest kunnen zijn? Het betrof toch een nieuw bedrijf in een van stoomaandrijving voorzien gebouw in de dorpskom van Epe. Het blijkt echter dat om de stoomkracht rendabel te doen zijn, deze als drijfkracht dient te dienen voor machines, die de gehele werkdag moeten draaien.

Voor een koren-pelmolen in een plaats als Epe, waar men bovendien gebruik kon maken van door water en wind aangedreven molens, was dit natuurlijk een illusie. De broers hebben dit allicht wel onderkend en daarom al direct alsnog vergunning aangevraagd voor een oliemolen om zodoende de toekomstige klanten meer mogelijkheden te geven. Het heeft, zoals wij gezien hebben, geen resultaat mogen hebben.

W. Terwel.

Bronnen:

Negentiende eeuws archief Gemeente Epe.

Ingekomen stukken en uitgaande brieven 1857-1865.

Notarieel archief.

ONS LIDMAATSCHAP
KOST SLECHTS f 22,50 PER JAAR.
VAN DE OPBRENGST KUNNEN WIJ U GEEN
REIS NAAR DE CARAÏBISCHE
ZEE AANBIEDEN, MAAR
ZONDER DAT AANBOD WILT
U MISSCHIEN OOK WEL
PROBEREN EEN NIEUW LID
TE WINNEN.

Een briefkaart of telefoontje naar:
mevrouw Th. te Riele-ter Laak,
Dorpsstraat 12, 8171 BP Vaassen, 0578-571304.

Voor u gelezen...

Genealogisch Blad Veluwe, 1996, nummer 2.

bevat onder andere:

(E)ljsbeth of Gijsbertha Poppigs; en wie is Wijchman dan?

door: E. de Jonge, Emst.

Een terugzoektocht van de schrijver naar zijn voorouders, met de conclusie dat je wel absoluut zeker kunt zijn van je voormoeders maar dat soms de vragen naar je voorvaders niet beantwoord kunnen worden. Een interessant artikel.

Genealogische kroniek van Frans C. Nelis.

door: F. C. Nelis, Apeldoorn

Ook hier een zoektocht naar voorouders en met een duidelijke beschrijving hoe er te werk is gegaan.

Gelders Erfgoed, 1996-3.

bevat onder andere:

Dit nummer is bijna in zijn geheel gewijd aan landgoederen en het behoud van de historische landschappen.

Gelders Erfgoed, 1996-4.

Aansluitend op het vorig nummer wordt nu de aandacht gevestigd op de cultuurhistorische waarden in verband met het opmaken van stedenbouwkundige plannen. Ook het in kaart brengen van plekken waar men archeologische sporen in de grond vermoed.

„De Gelderse Landbouw in 1826”

door: H. K. Roessingh en A. H. G. Schaars, uitg. Ver. voor Landbouwgeschiedenis, Wageningen, 1996; 525 blz.; afb.; lit.opg.; f 65,-.

Recensie door H. B. Demood.

Gelders Erfgoed, 1996-5.

„Gelders wapen op Chinees porselein weer verguld”

door: Kate van Lookeren Campagne en Naryse Otte

Het stedelijk museum Zutphen was na een „adoptieveiling” in staat om het verval van een deel van de collectie tegen te gaan met restauratie. Heel uitgebreid wordt in dit artikel beschreven hoe een schotel met het wapen van Zutphen gerestaureerd werd.

„Drukker van hertog Karel van Gelre te Zutphen Tyman Petersz. Os van Breda”

door: A. H. Groustra-Werdekker

Twee van de vijf opdrachten die de Gelderse hertog gaf aan drukkers waren voor bovengenoemde drucker. Het waren „spoedbestellingen”.

„De eerste volksvertegenwoordigers van Gelderland in 1795”

door: Pieter van Wissing, 320 blz.; ill: reg; Schiphouwer en Brinkman, Kikkenstein 210,1107 AJ Amsterdam. (recensie door de schrijver)

Nadat de patriotten in 1787 uit de Republiek naar Frankrijk waren gevlucht en de Revolutie daar in 1789 hadden meegemaakt, stelden zij onder leiding van Van der Capellen een staatkundige schets op waarin de soevereiniteit bij de burgers zou liggen en niet meer bij de gewestelijke staten en de stadhouder. Pas in 1895 konden zij naar de Nederlanden terugkeren en hun vernieuwingen doorvoeren.

In het voorjaar 1795 kwam de voormalige Landdag te Nijmegen voor het eerst weer bijeen en noemde zich Vergadering van Provisionele Representanten van het Volk van Gelderland. Zij waren de afgevaardigden uit de communes (gemeenten), maar door onervarenheid in de politiek en de langdurige afwezigheid van huis zijn er maar 17 die regelmatig een vergadering bijwoonden. Hun belangrijkste daad verrichtten ze in hun eerste vergadering op 6 februari 1795 in Nijmegen waar 26 representanten aanwezig waren, namelijk de afkondiging van de „Verklaring van de Rechten van de Mensch en Burger”.

De Mothoek, jaargang 13, nummer 1, september 1996, Heemkundige Vereniging Nuwenspete.

bevat onder andere.

„Huismerken”

door Bert Bakker

Een huismerk is een eenvoudig merkteken, dat als eigendoms- of onderscheidingsteken op huizen of voorwerpen kan worden aangebracht. Ook kan het dienen als handtekening en het is erfelijk in de familie van de bezitter. De oorsprong is Oudgermaans, ze doen denken aan runen.

De Mothoek, jaargang 13, nummer 2, oktober 1996, Heemkundige Vereniging Nuwenspete.

bevat onder andere:

Een verslag van een lezing door de heer F. D Zeiler uit Kampen, gehouden tijdens de verenigingsavond. Aan de hand van vier disciplines behandelde hij de „kleine” geschiedenis (regionaal) in de „grote” geschiedenis (landelijk, Europees), te weten bodemkunde, historische geografie, archeologie, naamkunde.

„Een en ander uit Nunspeets verleden”

door: Meester Drost

Ruim een eeuw hebben vader en zoon Drost als schoolhoofd in Nunspeet gewerkt en hebben altijd veel belangstelling gehad voor de geschiedenis van deze plaats.

De Mothoek, jaargang 13, nummer 3, november 1996, Heemkundige Vereniging Nuwenspete.

bevat onder andere:

„Oude maten, gewichten, afstandsmaten, e. a.”

door : A. Pul

In oude geschriften komt schrijver vaak oude maten en gewichten tegen. Hij heeft ze opgezocht in woordenboeken en encyclopediën. Hij heeft er veel opgenoemd maar vraagt om verbeteringen en aanvullingen.

„Een en ander uit Nunspeets verleden”

door: Meester Drost

Uth het Oulde-Bruck, oktober 1996, jaargang 16, nummer 4, Oudheidkundige Vereniging De Broeklanden.

bevat onder andere:

„Zoals het vroeger was”

door: H. J. van de Zedde

Bakhuizen en stookhokken. Ooit de tweede woning van de Veluwe boerenfamilies.

De Wijerd, jaargang 17, nummer 3, september 1996, Stichting tot behoud van de Veluwse sprengen en beken.

bevat onder andere:

„Landgoederen en beken op de Veluwe”

door: Yolt IJzerman

De nauwe verbondenheid van landgoederen met water komt op de Veluwe goed naar voren. Er zijn veel wateren op de Veluwe, terwijl juist dit gedeelte van Nederland bekend staat als droog gebied. De vroeg adellijke vestigingen gebruikte het water als **verdedigingsmiddel** door grachten, **economisch** als drijfkracht voor molens, **vermaak**: beken en waterwerken op landgoederen, zelfs voor **genezende werking** in de herstelinstelling Bethseda in Laag Soeren.

Kwartaalblad stichting Regiocontact Vecht Veluwe IJsselstreek, jaargang 18, nummer 2, juli 1996.

bevat onder andere:

„Hoog Soeren, typisch Veluws heidedorp

door: Huub Ummels

Het gemeentebestuur van Apeldoorn heeft het dorp geplaatst op de lijst van Beschermde Stads- en Dorpsgezichten. Het tot de oudste Veluwse vestigingsplaatsen behorende Hoog Soeren heeft nog zijn eigen karakter behouden.

Kroniek, jaargang 19, nummer 2, 1996, Mededelingen Oudheidkundige Vereniging Voorst.

bevat onder andere:

„Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello” 25B

door D. Lekkerkerker

Dit deel staat in het teken van de laatste 20 jaar van predikant Willem Nagge.

Kroniek, jaargang 19, nr 2, 1996, Mededelingen Oudheidkundige Vereniging Voorst.

bevat onder andere:

„Willem Frederik van Amstel”

door L. Sevenster

Een door zijn „geavanceerde” beginselen omstreden onderwijzer die na allerlei omzwervingen toch een gerespecteerde plek in de Voorster gemeenschap heeft verworven. Hij was ook een groot artiest op het gebied van schilderkunst en als zodanig zal hij bekend blijven in Twello.

Heemkunde Hattem, uitgave nummer 67, juni 1996.

bevat onder andere:

„De belanghebbenden van Hattem” deel 5

door: R. M. Even

Episoden uit de geschiedenis van de heide van Hattem.

Heemkunde Hattem, uitgave nummer 68, september 1996.

bevat onder andere:

„De dood in Hattem rond 1900”

door: Gert Veltkamp

Rond de eeuwwisseling vonden er in Hattem een paar opmerkelijke sterfgevallen plaats.

„De belanghebbenden van Hattem” deel 6

door: R. M. Even

Episoden uit de geschiedenis van de heide van Hattem.

Nieuwsbulletin Felua, jaargang 11, nummer 2, juni 1996.

bevat onder andere:

„Tweehonderd jaar Prodesse Conamur”

door: F. R. Ranft

De oudste historische vereniging van ons land is het Arnhems Historisch Genootschap Prodesse Conamur, opgericht in de winter van 1791 en 1792 als „leesgezelschap”.

**Alledaagse Dingen, nummer 3, oktober 1996, Nieuwsblad voor volks-
cultuur, regionale geschiedenis, folklore en volkskunst in Nederland en
Vlaanderen.**

bevat onder andere:

„Volkscultuur en regionale identiteit”

door: Carlo van de Borgt e.a.

In het huidige tijdperk is de belangstelling voor het regionaal verleden erg sterk. De mensen ontlenen hun identiteit aan en zoeken een houvast in het verleden in een steeds sneller veranderende wereld.

„De hondenkar is terug”

door: Bert Willemsen

Rond 1900 liepen er in Nederland zo'n 80.000 trekhonden rond. Ze liepen te zeulen aan de vrachtjes van visventers, bakkers, petroleumventers, postbodes, winkeliers en soldaten. Tot in de jaren veertig werden er veel trekhonden gebruikt, maar daarna werd hun taak overgenomen door de fiets, paard en wagen, de brommer en de auto. De wet op de dierenbescherming verbood in 1962 het gebruik van trekhonden in Nederland. Op heemkundige en folklorische festivals laten zowel in Nederland en Vlaanderen trekhondenverenigingen zien hoe men vroeger met trekhonden werkte.

**Jaarverslag 1994, ROB Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodem-
onderzoek.**

bevat onder andere:

De sector behoud – provinciaal archeologen – Gelderland

door: R. S. Hulst en M. Krauwer

Een verslag van alle werkzaamheden die in onze provincie hebben plaatsgevonden.

Over Epe wordt bericht: De provinciale archeoloog woonde als lid de vergaderingen bij van de gemeentelijke monumentencommissie. Heuvels in het Kroondomein, via de Archeologische Monumentenwacht gemeld, werden aan een verkenning onderworpen. Daarbij werd één grafheuvel, in het Koningshout, vastgesteld.

De tijdschriften worden na hun ronde langs de bestuursleden ondergebracht in het gemeente-archief en kunnen daar ingezien worden.

D. te Riele.

Inhoud

Herrie om de beken (2) door J. C. Kreffer	1
Vijf en dertig jaar geleden nog steeds een bekenprobleem door J. C. Kreffer	9
Boekbespreking „Prehistorie van Vaassen en omgeving Celtic Fields en grafheuvels” door D. te Riele	10
Streekarchivaris	11
Hoe oud is het gebouw „De Kopermolen” in Zuuk? door W. Terwel	12
De lotgevallen van de eerste stoommachine in Epe door W. Terwel	20
Voor u gelezen... door D. te Riele	28

